

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
підприємництва і торгівлі
Протокол № 2 від 01.09.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ПСИХОЛОГІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	всі
Спеціальність	всі
Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Освітня програма	всі

Статус дисципліни	вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Розробник:
д.е.н., професор

Олена ЧУПИР

Завідувачка кафедри
підприємництва і
торгівлі

Марина САЛУН

Харків
2023

ВСТУП

Сучасні тенденції суспільства сприяють тому, що психологічна складова усіх видів господарської діяльності набуває все більшої та більшої ваги. Отже, виникає суспільна потреба в ґрунтовних психологічних знаннях. Сьогодні, коли здійснюється активний пошук й оновлення всіх сфер суспільства, гостро відчувається потреба в людях, які володіють мистецтвом створювати здоровий психологічний клімат у колективі, вміють слухати та говорити з людьми, здатними аналітично мислити, запобігати або позитивно вирішувати конфліктні ситуації, в людях активної соціальної позиції. Психологічні знання необхідні кожній людині. Актуальність вивчення навчальної дисципліни «Психологія підприємництва» полягає в тому, що підприємницька діяльність наразі є новим соціально-економічним видом діяльності, що потребує вивчення закономірностей сучасного вітчизняного та закордонного підприємництва, виявлення психологічних особливостей діяльності й особистості підприємця. Психологія підприємницької діяльності концентрує у собі широкий спектр психологічних проблем сьогоденного суспільства.

Мета навчальної дисципліни «Психологія підприємництва» полягає у наданні здобувачам вищої освіти системних уявлень щодо психологічних аспектів підприємництва як особливого виду професійної діяльності й особливостей особистості підприємця як суб'єкта економічних відносин, а також механізмів розвитку та функціонування підприємницької організації.

Завданнями навчальної дисципліни є:

вивчення закономірностей розвитку підприємництва як соціально-економічного та психологічного явища;

формування комплексу професійних соціально-психологічних знань і вмінь, які забезпечують продуктивну підприємницьку діяльність;

виявлення психологічних умов і чинників, які сприяють і перешкоджають успіху підприємницької діяльності, а також розгляд здібностей, необхідних для досягнення підприємницького успіху;

вивчення основних критеріїв ефективного самоменеджменту, що сприяють професійному зростанню та плануванню ділової кар'єри підприємця, опанування технікою управління стресом, який виникає при занятті підприємницькою діяльністю;

формування навичок підприємницького мислення, становлення особистісної ефективності у генерації інноваційних ідей, розвиток соціальної відповідальності у прийнятті рішень та їх результатів;

формування уявлень щодо психологічних основ процесу продаж, ролі ділового етикету та національних особливостей у діяльності підприємця;

набути навичок практичного використання соціально-психологічного знання у діяльності підприємця.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є психологічні аспекти підприємництва, закономірності, принципи, підходи, сучасні методики, технології, що формують кваліфікованого фахівця відповідно до вимог ринку праці та стандартів вищої освіти.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є психологічні особливості поведінки людини в підприємницькій діяльності, соціально-психологічні явища та феномени організації.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна, визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
вміти застосовувати набуті теоретичні знання в області практичної професійної діяльності та процесі досягнення успішності у підприємницькій діяльності; вміти діагностувати соціально-психологічні особливості особистості підприємця; демонструвати володіння психологічним інструментарієм прийняття ефективних рішень з огляду на сучасні економічні реалії; знати українське законодавство, зміст особистісної поведінки у соціально-економічних відносинах у підприємницькій діяльності й організації підприємницького простору.	здатність виявляти та вирішувати широке коло соціально-психологічних проблем у підприємницькій діяльності; здатність щодо розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків особистості; здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психокорекцію з елементами практичної значущості, підвищувати професійний та особистісний розвиток; здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися щодо нових ситуацій професійної діяльності, враховуючи сучасні методи психологічного пізнання особистості; здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теорія та практика психології підприємництва.

Тема 1. Вступ до психології підприємництва

1.1 Підприємництво як культурно-історичний феномен

Підприємництво: соціальні функції, особливості діяльності та психологічні детермінанти успішності. Феномен підприємництва у колі психологічних досліджень. Підприємництво як реалізація особливостей особистості. Еволюція поглядів на феномен підприємництва. Зв'язок між категоріями «підприємництво» та «бізнес». Відмінності та схожі риси бізнесу та підприємництва. Психологічні відмінності бізнесмена та менеджера. Підприємництво та релігія. Моральні основи підприємництва. Підприємництво та політика. Особливості та перспективи вітчизняного підприємництва. Інтегративні психологічні моделі підприємництва.

1.2 Актуальність вивчення психології підприємництва на сучасному етапі розвитку суспільства

Психологія підприємництва як міждисциплінарна наука та прикладна галузь психологічної науки. Зв'язок психології підприємництва з іншими науками та перспективи подальших наукових досліджень. Психологічна сутність підприємництва. Завдання психології підприємництва. Психологічні ознаки підприємництва. Психологічна специфіка підприємницької діяльності.

1.3 Структура, функції та основні категорії психології підприємництва

Структура психології управління. Функції підприємництва у сучасних умовах господарювання, їх сутність. Основні категорії психології підприємництва як науки. Історична ретроспектива еволюції понять «підприємець», «бізнесмен», «менеджер». Основні методи психології підприємництва.

Тема 2. Психологія підприємницького мислення

2.1. Аналіз підприємницької активності особистості і особистісних рис підприємця

Активність як важлива характеристика особистості підприємця. Структурна модель підприємницької активності особистості. Особистісний компонент підприємницької активності. Соціальний компонент

підприємницької активності. Професійний компонент підприємницької активності. Методи дослідження особистісного, соціального та професійного компонентів.

2.2. Характеристика індивідуально-психологічних особливостей особистості підприємця

Темперамент як біологічна складова особистості. Характер як соціально-психологічна складова особистості. Стресостійкість як важлива особистісна характеристика підприємця. Розвиток стресостійкості є однією з базових складових формування емоційної компетентності підприємця, керівника, менеджера. Компоненти стресостійкості. Особливості психологічного портрета особистості підприємця. Сучасний портрет успішного підприємця. Індивідуально-психологічні особливості, психологічно-професійні критерії та спеціальні якості особистості підприємця-лідера для розвитку своєї успішної діяльності.

2.3 Соціально-психологічні особливості успішного підприємця

Психологічні чинники ефективної підприємницької діяльності особистості. Інноваційність як важлива психологічна характеристика підприємницької поведінки. Дослідження індивідуальних психологічних чинників, що визначають особистісну надійність суб'єктів підприємницької діяльності. Психологічні моделі підприємницької поведінки.

Тема 3. Соціально-психологічні аспекти мотивації підприємницької діяльності

3.1. Мотивація підприємницької діяльності

Координація людських зусиль - важлива складова ефективної підприємницької діяльності. Головні мотиви участі у підприємництві. Головні стимули підприємця. Орієнтація підприємця як суб'єкта організаційної діяльності на створення довгостроково процвітаючих компаній. Мотиваційні якості, що притаманні конкурентоспроможним підприємцям. Психологічний аналіз підприємницької діяльності. Проблема мотивації діяльності у психологічних дослідженнях. Особливості мотивації підприємницької діяльності та чинники її розвитку. Основні мотиви підприємницької діяльності. Структура мотивації підприємницької діяльності та її динаміка в процесі розвитку діяльності.

3.2. Сучасні тренди в мотивації підприємництва

Необхідність дослідження мотивації підприємницької діяльності. Сутність мотивації підприємців через типи інтелекту особистості та систему мотивації

підприємця. Взаємозв'язок мотивації, клієнтоорієнтованості та результативності – популярна тенденція у підприємстві. Шляхів побудови клієнтоорієнтованої культури для успішної реалізації стратегії розвитку компанії. Мотиваційне поле підприємницької діяльності.

3.3. Зв'язок мотивації підприємницької діяльності й успішності підприємця

Зв'язок мотивації підприємницької діяльності з успішністю власне підприємницької діяльності й особистісним успіхом підприємця. Зв'язок мотивації підприємницької діяльності й успішності підприємців із організаційними та соціально-демографічними чинниками. Психологічні умови розвитку мотивації підприємницької діяльності.

Тема 4. Психологія ділового спілкування

4.1 Комунікація як передумова ефективної взаємодії

Спілкування як здатність акумулювати корисну інформацію. Психологічна природа спілкування. Залежність спілкування від особистих властивостей його учасників. Установка на спілкування та її гуманістична спрямованість. Засоби спілкування. Вербальна та невербальна комунікація. Віртуальне спілкування. Опосередковане спілкування. Комунікація як «сполучний процес». Комунікаційна компетентність.

4.2 Ділове спілкування як необхідна складова людського життя та найважливіший вид відносин з іншими людьми

Структура ділового спілкування та його специфіка. Технологія ділової бесіди. Типи співрозмовників. Етапи спілкування. Розмовні форми ділового спілкування. Методи обговорення проблем. Письмові форми ділового спілкування. Психологія ділових переговорів. Ділове спілкування, що сприяє встановленню та розвитку відносин співробітництва та партнерства між колегами по роботі, керівниками та підлеглими, партнерами, суперниками та конкурентами. Особливості розвитку особистісного компонента психологічної готовності підприємців до ведення ділових переговорів.

4.3 Внутрішні комунікації, їх значимість для успішної діяльності організації

Підприємець - ключова фігура економічного процесу, що має тісний зв'язок із різними учасниками підприємницької активності. Зв'язок підприємця з іншими учасниками підприємницької діяльності. Мистецтво ефективного слухання та його правила. Культура спілкування – основа корпоративної культури в організації.

Тема 5. Комунікативні конфлікти та механізм цивілізованого розірвання взаємин

5.1 Конфлікт як можливість. Орієнтація на конструктивну взаємодію

Конфлікт. Конструктивна критика. Моббінг. Конфлікт як неминучий супутник життєдіяльності людини. Місце конфлікту у повсякденному житті та будь-якій соціальній групі. Типи поведінки людей. Поведінкові норми підприємця.

5.2 Особливості конфлікту як специфічної ситуації взаємодії

Трудові конфлікти та причини їх виникнення. Чинники, що впливають на виникнення та розвиток конфліктів. Класифікація конфліктогенів. Структура та елементи конфлікту. Умови переростання конфліктної ситуації у конфлікт. Інцидент. Класифікація конфліктів. Механізм розвитку конфлікту. Модель конфлікту. Основні функціональні наслідки конструктивних конфліктів для організації.

5.3 Управління конфліктами в колективі

Вплив конфлікту на його учасників і соціальне оточення. Модель поведінки особи в конфлікті. Типи конфліктних особистостей та їх характеристика. Аспекти поведінки людини в конфліктних ситуаціях. Діяльність підприємця на фоні дії конфліктних ситуацій. Тактики поведінки або стилі розв'язання конфліктів. Правила безконфліктної взаємодії.

Тема 6. Психологія професійного вигорання підприємців

6.1 Зміст професійного вигорання особистості та основні підходи щодо його вивчення

Професійна деформація та синдром професійного вигорання. Феноменологія та історія дослідження поняття професійного вигорання. Сутність підприємницької діяльності та її психологічні особливості, які можуть зумовлювати виникнення професійного вигорання. Аналіз психологічних чинників професійного вигорання підприємців. Специфіка та детермінанти вигорання керівників бізнесу.

6.2 Емпіричне дослідження психологічних чинників професійного вигорання підприємців

Методика та організація дослідження психологічних чинників професійного вигорання підприємців. Оцінка підприємцями особливостей своєї підприємницької діяльності та наявності в процесі її здійснення негативних емоційних виявів. Рівень вираженості професійного вигорання підприємців. Зв'язок професійного вигорання підприємців і особистісних характеристик

підприємців. Зв'язок професійного вигорання та особистісно-підприємницьких характеристик підприємців, їх соціально-психологічних установок, організаційно-професійних і соціально-демографічних характеристик підприємців. Зв'язок професійного вигорання та соціально-психологічних установок підприємців. Взаємозв'язок між вираженістю професійного вигорання й особливостями ціннісно-сміслових орієнтацій. Факторизація професійного вигорання з особливостями ціннісно-сміислової сфери та життєвої позиції.

6.3 Психологічні умови підготовки підприємців щодо профілактики та подолання професійного вигорання

Причини виникнення професійного вигорання, профілактика та шляхи його подолання. Психологічні основи профілактики та подолання синдрому професійного вигорання працівників організації. Психологічний захист як складова особистісного фактору синдрому емоційного вигорання. Способи попередження синдрому професійного вигорання. Соціально-психологічні методи подолання вигорання. Психофізіологічні способи подолання вигорання. Методика й організація формувального експерименту. Зміст і структура тренінгу «Профілактика та подолання професійного вигорання в підприємців». Аналіз ефективності впровадження тренінгу.

Тема 7. Етика та психологія ділових відносин

7.1 Предмет і завдання етики та психології ділових відносин

Категоріально-понятійний апарат етики та психології ділових відносин: «етика», «етикет», «мораль», «моральність», «психологія», «ділові відносини», «етика ділових відносин», «психологія ділових відносин». Формування підприємницької етики та соціальної відповідальності. Ділова етика: зміст і принципи. Використання принципів і норм етики ділових відносин. Діловий етикет: джерела, принципи та функції. Службовий етикет. Поняття ділового протоколу. Дипломатичний протокол. Етичні *принципи* ділового протоколу. *Предмет психології ділових відносин*. Структура етики та психології ділових відносин як феномен і наукова проблема.

7.2 Етичні кодекси та їх значення у формуванні етичної поведінки в організації

Корпоративні кодекси, що регулюють діяльність організацій як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку. Функції, що виконують корпоративні кодекси в організаціях. Професійні кодекси.

7.3 Мораль, моральні цінності та моральна культура

Етичні типи підприємців та їх моральні цінності. Цінності як ядро корпоративної культури, джерела їх формування. Культура як фактор соціального та кар'єрного розвитку підприємця. Моральна культура та моральна позиція. Моральна культура спілкування як складова культури спілкування та її рівні. Корпоративна культура організації та її базові елементи. Формування та підтримка корпоративної культури. Зміна корпоративної культури. Вплив культури організації на її діяльність. Створення позитивного іміджу та надійної репутації організації. Вплив ділових культур на спілкування з іноземними партнерами. Залежність ділової культури від менталітету народу. Встановлення ділових контактів з іноземцями. Бар'єри на шляху до взаєморозуміння представників різних націй.

Тема 8. Психологічні механізми взаєморозуміння та взаємодії в організації

8.1 Механізми психологічного впливу

Види впливу. Психологічна природа різних видів впливу. Психологічні механізми впливу на людей. Чутки як специфічний вид неформального міжособистісного спілкування. Маніпуляція та маніпулятори. Типи маніпуляторів. Результати спілкування з маніпулятором. Протистояння маніпулятору як найважливіше комунікативне вміння підприємця.

8.2 Взаєморозуміння та перешкоди на шляху до нього

Спільність людей за духом і певні відмінності між ними. Протилежні мотиви, що виникають у людей при спілкуванні. Причини нерозуміння людьми один одного. Взаєморозуміння та його рівні. Шлях до взаєморозуміння та прийоми щодо його досягнення. Бар'єри у спілкуванні та розуміння їх природи. Види бар'єрів спілкування. Система діагностичних методик для вивчення комунікативних бар'єрів в організації. Подолання бар'єрів спілкування.

8.3 Спільна діяльність у команді

Вміння підприємця взаємодіяти у команді з метою поліпшення ефективності діяльності. Спільна діяльність членів команди як визначальний чинник ефективності взаємодії. Компоненти готовності до спільної діяльності. Стадії процесу згуртування в команді. Підходи щодо формування команди. види належності людини до команди. Соціально-психологічні риси, що характеризують команду. Вирішальні чинники для посилення згуртованості команди. Психологічна сумісність людей у команді, її особливості. Вплив несумісних людей на атмосферу в групі та спільну діяльність. Стратегічна

сумісність. Психологічний аналіз змісту та суттєвих характеристик конкурентоздатної команди. Комплекс діагностичних методик для вивчення особливостей діяльності конкурентоздатної команди. Формування конкурентоздатної команди.

Тема 9. Психологічні особливості підприємницької організації

9.1. Психологічні засади організаційного розвитку

Підприємництво як особливий тип економічного мислення. Вирішальна роль психологічних чинників у підприємницькому успіху. Психологічні особливості розвитку організації в сучасних соціально-економічних умовах. Вимоги професійної діяльності до психологічних якостей підприємця.

9.2. Соціально-психологічне середовище підприємницької організації

Сутність підприємницької організації, її соціально-психологічна характеристика. Соціально-економічні та соціально-психологічні функції підприємницької організації. Соціально-психологічний простір організації, його складові та властивості. Персонал як основа ефективної діяльності підприємницької організації. Основні підходи та принципи аналізу діяльності підприємницьких організацій у сучасних умовах господарювання. Статусно-рольова структура підприємницької організації.

9.3. Технологія формування сприятливого соціально-психологічного клімату в підприємницькій організації

Зміст, структура та види соціально-психологічного клімату в підприємницькій організації. Методики для діагностики соціально-психологічного клімату в підприємницькій організації. Процес формування сприятливого соціально-психологічного клімату в підприємницькій організації. Технологія психологічного забезпечення ефективності підприємницької діяльності.

Тема 10. Самовдосконалення підприємця: самоконтроль і самомотивація як інструменти соціально-психологічної адаптації особистості

10.1. Самомотивація та її місце у самоорганізації діяльності підприємця

Психологічні механізми особистісного зростання. Самомотивація як невід'ємна складова успішності підприємця-лідера. Позитивна самомотивація для підприємця. Емоційний інтелект та його обов'язкові складові. Чинники, що сприяють самомотивації. Причини демотивації. Головні правила, техніки та корисні поради щодо підвищення рівня самомотивації. Способи налаштування

на роботу. Підвищення самомотивації через спілкування. Прийоми та правила самомотивації. Бар'єри та перешкоди самомотивації. Розвинення самомотивації. Рефреймінг та успіх його реалізації. Основні правила рефреймінгу.

10.2. Самоконтроль як засіб уникнення проблем в професійній діяльності та особистому житті

Психологічна сутність самоконтролю, його мета, завдання та методи дослідження. Самоконтроль та його базові переваги. Самоконтроль як інтегративна здатність аналізувати й оцінювати власну поведінку та власну діяльність. Проблема самоконтролю в психології особистості. Зміст психологічних механізмів самоконтролю. Основні методи досягнення та розвитку самоконтролю. Техніки самоконтролю. Самоконтроль і саморегуляція. Самоконтроль і самоефективність. Самоконтроль і самооцінка.

10.3. Управління стресами

Чинники, що викликають появу стресових факторів. Дія стресу на організм людини. Управління стресавими ситуаціями. Фізичні, емоційні, духовні й інтелектуальні способи управління стресом. Подолання стресових ситуацій.

Тема 11. Психологічні особливості конкурентоспроможності підприємців

11.1. Конкурентоспроможність підприємців як критерій їх професійної компетентності

Конкурентоздатність як важлива складова професіоналізму підприємців. Світоглядні орієнтації конкурентоздатної особистості підприємця. Сутність і зміст поняття «конкурентоспроможність підприємців». Критерії оцінки конкурентоспроможності підприємців.

11.2. Конкурентоспроможність як психологічна складова у професіогенезі підприємців

Психологічні особливості підприємців із високим рівнем конкурентоспроможності. Самоусвідомлення як психологічна основа розвитку конкурентоспроможності підприємців. Психологічний аналіз впливу нарцисичних властивостей особистісної організації на конкурентоздатність особистості підприємця. Метод символдрами як засіб розвитку конкурентоздатності особистості підприємця.

11.3. Емпіричні дослідження психологічних особливостей конкурентоспроможності підприємців

Методи та методики дослідження. Етапи дослідження. Оцінка об'єктивних показників конкурентоспроможності підприємців. Особистісні якості підприємців із різним рівнем конкурентоспроможності.

Тема 12. Психологічні основи успішних продажів і формування позитивного іміджу підприємця

12.1. Психологічні чинники успішних продажів

Психологічні чинники та мотиви успішних продажів. Базові компоненти, що присутні у бідь-якому продажі. Особливості успішного продажу. Комунікаційний аспект продажів. Функції продавця при спілкуванні з покупцем. Правила успішних продавців. Психічні властивості та стани особистості продавця. Психологічні аспекти процесу реалізації товару. Психологічний клімат процесу обслуговування. Психологічні особливості поведінки покупця та продавця.

12.2. Психологічні особливості продажів

Розробка правильної стратегії продажу як основа успішних продажів. Канали комунікації та компетенція персоналу. Розробка системи мотивації. Види психотипів покупців: побудова продажу. Побудова продажу для меланхоліка, холерика, прагматика, перехідного стану. Психологічні аспекти успіху в торгівлі. Індивідуальний підхід до клієнта. Метод психогеомерії в частині купівельної поведінки. Психологічні засади методики Д. Сендлера щодо успішних продажів. Принципи впливу Р. Чалдіні на свідомість споживача задля успішності продажів. Психологічні тригери у підвищенні продажів.

12.3. Вплив іміджу підприємця на результати його діяльності

Роль іміджу у забезпеченні ринкового успіху підприємства. Імідж сучасного підприємця як важливий чинник зміцнення його конкурентних позицій. Мотивуюча функція іміджу. Проблема створення іміджу підприємця. Сприйняття іміджу підприємця: ранжування характеристик. Формування позитивного іміджу сучасного підприємця як стратегічна мета підприємницької діяльності та правила його побудови. Чинники впливу на формування позитивного іміджу підприємця. Ключові характеристики створення позитивного іміджу сучасного підприємця. Формування харизми підприємця.

Тема 13. Гендерні аспекти підприємницької діяльності

13.1. Гендерна політика Європейського Союзу в Україні

Гендерна стратегія Європейського Союзу. Гендерний баланс в процесі прийняття рішень. Гендерна рівність на міжнародному рівні. Проблеми гендерної рівності. Досвід зарубіжних країн у побудові гендерних стратегій.

13.2. Сутність гендерного підходу щодо характеристики відносин у соціумі

Професійні навички та підприємництво: подолання технологічного та гендерного розриву. Гендерне питання в підприємницькій діяльності: сучасне сприйняття підприємців. Гендерний ландшафт підприємництва. Гендерна рівність і створення здорової конкуренції на ринку. Гендерні проблеми взаємодії та взаєморозуміння. Концептуальні підходи щодо гендерних аспектів лідерства. Сфери чоловічого та жіночого підприємництва. Чоловіче та жіноче підприємництво, їх різниця: світовий досвід. Гендерна асиметрія та жіноче підприємництво.

13.3. Загальні аспекти розвитку жіночого підприємництва в Україні

Роль жінки у суспільстві й економіці. Ключові цілі жіночого підприємництва. Поточний стан, перспективи й особливості розвитку жіночого підприємництва в Україні. Увага жінок щодо підвищення кваліфікації та новин у бізнес-світі. Можливості для розвитку підприємництва в Україні. Еволюція гендерного розподілу занять і зміна уявлень про місце жінки на ринку праці. Жінки та підприємництво. Соціальний портрет українських підприємниць. Передові практики розвитку жіночого підприємництва. Вітчизняне жіноче підприємництво у світовому тренді. Загальні аспекти, що є продуцентами добровільного та вимушеного розвитку жіночого підприємництва.

Тема 14. Психологічні пастки для підприємців і шляхи їх уникнення

14.1. Психологія впливу

Вплив як предмет соціально-психологічного інтересу. Вплив у типологічному вимірі. Суб'єктно-вчинкова природа впливу людини на людину. Соціально-психологічні механізми впливу. Системна модель механізмів впливу та критерії його ефективності.

14.2. Маніпуляція як засіб впливу на людину

Психологічний зміст маніпулятивного впливу. Психологічне маніпулювання. Елементи психологічної маніпуляції. Техніки маніпулювання, їх розпізнання. Проблема захисту від психологічної маніпуляції. Види маніпуляції та шляхи протидії їй. Вплив маніпулятивних дій на міжособистісне

спілкування. Психологічна безпека у контексті маніпулятивного впливу на свідомість підприємця.

14.3. Види пасток для підприємців і необхідність вміння їх обходити

Когнітивні пастки. Механізм когнітивних упереджень. Когнітивні викривлення: ефект ореолу, помилка гравця, селективне сприйняття, ефект якоря, упередження виживання, ефект Барнума, ефект фреймінгу. Протистояння когнітивним пасткам. Ментальні пастки, їх види. Пастки, що збільшують робочий стрес: пастка адаптивності, пастка перфекціоніста, пастка синдрому самозванця, пастка надмірної залученості, пастка «Я не можу це змінити!». Пастки у прийнятті рішень: ефект надвпевненості, ефект «кращий, ніж середній», помилка вцілілого, ефект прожектора, ефект «невидимої горили», перевага нульового ризику, феномен дисонансу після складного рішення. Професійне прийняття управлінських рішень задля уникнення пасток. Психологічні пастки в інвестуванні та їх уникнення. Інформаційні пастки. Пастка зрозумілості. Психологічні пастки на шляху до фінансової незалежності. Фішинг і соціальна інженерія: пастки для підприємців та як їх обійти.

Тема 15. Психологічні особливості особистісного благополуччя у професійній сфері підприємця

15.1. Психологічні моделі благополуччя особистості

Феномен психологічного благополуччя особистості як інтегральне утворення. Сутність поняття «психологічне благополуччя особистості». Психологічне благополуччя як показник самоактуалізації особистості. Культурно-психологічні форми переживання благополуччя. Благополуччя особистості та середовища її життєдіяльності. Психологічний аналіз переживання психологічного благополуччя особистістю. Структурні, рівневі та типологічні моделі психологічного благополуччя особистості. Теоретична модель психологічного благополуччя особистості: параметри, критерії, показники та функції.

15.2. Психологічна безпека підприємця

Діяльність та її безпека. Зовнішні та внутрішні детермінанти психологічної безпеки підприємця. Природні та соціальні загрози безпеки підприємця. Функціональні стани підприємця як фактор безпечної трудової діяльності. Інформаційно-психологічна безпека підприємця. Економічна та соціально-психологічна безпека підприємця. Діагностика психологічної безпеки підприємця, відчуття та сприйняття. Прийоми психічної саморегуляції. Методи регулювання негативних станів.

15.3. Підприємець у кризових умовах і критичних ситуаціях життя

Психологічна стійкість у професійній діяльності підприємця. Компоненти психологічної стійкості, її формування та засоби підвищення. Психологія переживання в кризовій ситуації. Індивідуально-психологічні чинники сприймання травмуючих подій. Особистісні ресурси подолання складних життєвих ситуацій. Спрямованість адаптивності як ресурс подолання життєвої кризи. Сутність і специфіка психологічної допомоги підприємцям у стані емоційної кризи.

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Практичне заняття. Завдання 1.	Психіка й організм. Психологічні передумови розвитку підприємництва. Групова дискусія «Що «психологічного» є у підприємстві? Оцінка загальних здібностей до підприємницької діяльності, здатності до ризику. Перше практичне заняття має надихати та мотивувати вивчати дисципліну.
Тема 2. Практичне заняття. Завдання 2.	Побудова образу успішного підприємця. Планування етапів професійного зростання та досягнення професійного успіху.
Тема 3. Практичне заняття. Завдання 3.	Визначення мотиваційних факторів впливу на професійну діяльність підприємця. Складання та характеристика формули задоволеності та незадоволеності професійною діяльністю підприємця. Проведення самодіагностики власної мотивації за допомогою методики діагностики особистості на мотивацію щодо успіху Т. Елерса. Складання мотиваційного профілю підприємницької діяльності. Ділова гра: «Моя непроста підприємницька діяльність».
Тема 4. Практичне заняття. Завдання 4.	Побудова якісної комунікації. Складання логічної схеми бізнес-спілкування. Психодіагностика комунікативної компетентності.
Тема 5. Практичне заняття. Завдання 5.	Психодіагностика групових і міжгрупових явищ. Діагностика поведінкового стилю у конфліктній ситуації та стійкості до конфліктів. Моделювання форм поведінки у конфліктній ситуації. Самооцінка раціональної та конструктивної поведінки у конфлікті.

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 6. Практичне заняття. Завдання 6.	Діагностика прояву основних компонентів професійного вигорання у підприємців. Аналіз і систематизація особистісних характеристик, які сприяють або заважають виникненню професійного вигорання у підприємців.
Тема 7. Практичне заняття. Завдання 7.	Створення іміджу підприємця із дотриманням принципів високої моралі як запорука успішної підприємницької діяльності. Виявлення сильних і слабких сторін особистості з позиції етичних норм поведінки.
Тема 8. Практичне заняття. Завдання 8.	Визначення рольових позицій у міжособистісних відношеннях. Ділова гра «Катастрофа у пустелі». Складання оповідання-діалогу із використанням моделі системного застосування соціально-психологічних механізмів впливу.
Тема 9. Практичне заняття. Завдання 9.	Визначення елементів внутрішнього та зовнішнього середовищ організації. Методика оцінки соціально-психологічної атмосфери у колективі.
Тема 10. Практичне заняття. Завдання 10.	Виконання вправи «Лист своєму «Я»» для особистісного самопізнання та саморозвитку. Складання психологічного автопортрету майбутнього підприємця та розроблення стратегії його саморозвитку.
Тема 11. Практичне заняття. Завдання 11.	Ідентифікація й оцінювання ключових факторів конкурентоспроможності підприємця. Написання есе на тему: «Роль психологічних знань у професійній діяльності підприємця».
Тема 12. Практичне заняття. Завдання 12.	Фокус-інтерв'ю та психодіагностика особистісних якостей підприємця, що формують його позитивний імідж. Підготовка повідомлення-презентації на тему: «Вивчення особистісних якостей відомих вітчизняних підприємців».
Тема 13. Практичне заняття. Завдання 13.	Визначення напрямів впровадження положень Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» в діяльність органів державної влади на кожному рівні ієрархії, починаючи від вищих до нижчих щаблів влади, обговорення отриманих результатів і формулювання пропозицій щодо удосконалення діяльності органів державної влади у сфері впровадження гендерної політики. Брейнстормінг: «Рівні права=рівні можливості?» Створення проекту стратегії гендерної рівності в Україні.
Тема 14. Практичне заняття. Завдання 14.	Оцінка рівня своєї впливовості на інших і самого (саму) себе. Здійснення самоаналізу щодо механізмів впливу у спілкуванні з іншими.
Тема 15. Практичне заняття. Завдання 15.	Визначення рівня психологічної безпеки (захищеності) для особистості підприємця та прогнозування її здатності щодо самореалізації. Написання есе: «Мої думки та враження після вивчення дисципліни «Психологія підприємництва»».

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3.

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1-15	Вивчення лекційного матеріалу
Тема 1-15	Підготовка до практичних занять
Тема 1-15	Виконання контрольних робіт
Тема 1-15	Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання
Тема 1-15	Підготовка до заліку

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та / або лабораторних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни «Психологія підприємництва» для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів, як:

словесні (лекція (Теми 6-8, 10-15); лекції проблемного характеру (Теми 1-5);

наочні (демонастрація (Тема 1-15);

практичні (практична робота (Тема 1-15), тренінг (Тема 12-13), робота в малих групах (Теми 3-7, 9); презентації (виступи перед аудиторією) (Тема 12), індивідуальне науково-дослідне завдання (Тема 1-7).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100-бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, лабораторних і семінарських занять та має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти щодо виконання конкретної роботи й оцінюється сумою набраних балів: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається: сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: практичні завдання (5 балів), дві письмові контрольні роботи (по 10 балів), самостійне індивідуальне навчально-дослідне завдання оцінюється у 20 балів, практикум за темами 4,7,10,12,15 (10 балів).

Семестровий контроль: Залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бужимська К. О., Царук І. М. Економіко-психологічні аспекти розвитку підприємництва в сучасних умовах. Інфраструктура ринку. №67. 2022. С. 57-61. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/67_2022/12.pdf (дата звернення: 05.08.2023).

2. Гусева О. Ю., Хлевицька Т. Б. Психологія підприємництва та бізнесу: навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2020. 262 с. URL: https://dut.edu.ua/uploads/1_1759_23433496.pdf (дата звернення: 12.08.2023).

3. Мирончук Н. М. Основи самоорганізації у професійній діяльності: навчально-методичний посібник. Житомир: Житомирський державний університет ім. І. Франка, 2020. 133 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/31315/1/%D0%9C%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9D.%20%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%83%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf> (дата звернення: 05.08.2023).

4. Основи економічної грамотності та підприємництва: навчальний посібник /Алексєєва С. В., Базиль Л. О., Байдулін В. Б., Гриценко І. А., Єршова Л. М., Закатнов Д. О., Орлов В. Ф., Сохацька Г. В. Житомир: «Полісся», 2021. 248 с. URL:

https://lib.iitta.gov.ua/729342/1/3_%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%20%D0%BF%D0%BE%D1%81_%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B5%D0%BA%20%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC.pdf (дата звернення: 05.08.2023).

5. Проданова Л. В., Котляревський О. В. Мотиваційний механізм розвитку підприємницької діяльності в економіці України: монографія. Черкаси: Видавець Пономаренко Р. В., 2019. 240 с. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/365/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9A%D0%BE%D1%82%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf> (дата звернення: 12.08.2023).

6. Сазонова Т. О. Самомотивація як невід'ємний складник ефективності особистості. *Приазовський економічний вісник*. 2020. №3 (20). С. 123-127. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2020/3_20_ukr/24.pdf (дата звернення 12.08.2023).

7. Самоменеджмент: навчальний посібник / Г. З. Леськів, Г. Я. Левків, М. М. Бліхар, В. В. Гобела, О. П. Подра, Г. В. Коваль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 280 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3873> (дата звернення: 12.08.2023).

8. Самоменеджмент: навчальний посібник / С. К. Василик, О. В. Майстренко, К. Р. Немашкало та ін. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 150 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/26376> (дата звернення: 12.08.2023).

9. Сердюк О.А. Психологічні чинники ефективної підприємницької діяльності особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. № С. 41-47. URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1269/1224> (дата звернення: 05.08.2023).

10. Швалб Ю.М. Еколого-психологічні детермінанти суб'єктивного благополуччя особистості: монографія / Ю. М. Швалб, О. Л. Вернік, О. О. Вовчик-Блакитна, Т. М. Кирпенко, О. В. Павленко, О. В. Рудоміно-Дусятська; за ред. Ю. М. Швалба. Київ – Львів: Видавець Вікторія Кундельська, 2021. 234 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728490/1/Shvalb_2021.pdf (дата звернення: 04.08.2023).

Додаткова

11. Болотіна І. М. Методи самомотивації та їх значення для підвищення ефективності діяльності менеджера. *Економіка та суспільство*. 2022. №43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1724/1661> (дата звернення 12.08.2023).

12. Васянович Г. П. Основи психології: навчальний посібник. К.: Педагогічна думка, 2012. 114 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/9961/1/%D0%92%D0%B0%D1%81%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%282%29.pdf> (дата звернення: 10.08.2023).

13. Лугова В. М., Єрмоленко О. А. Соціально-психологічні аспекти мотивації підприємницької діяльності. *Проблеми економіки*. 2017. №4. С. 296-301. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/18933> (дата звернення: 10.08.2023).

14. Мазур І., Гура В., Солодовнікова Х. Сучасні тренди в мотивації підприємництва: міждисциплінарний підхід. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. № 5(212). 2020. С. 18-26. URL: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2021/04/212-18-26.pdf> (дата звернення: 12.08.2023).

15. Нагорна Н. Особливості психологічного портрета особистості соціального підприємця. *Вісник Львівського університету*. № 14. 2022. С. 40–47. URL: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/14_2022/5.pdf (дата звернення: 05.08.2023).

16. Особистісне зростання в умовах трансформації сучасного суспільства: монографія / Ред. колегія: Т. В. Коломієць, Т. Ю. Кулаковський, Г. В. Пирог; за науковою редакцією професора Л. П. Журавльової. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2020. 308 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/30708/> (дата звернення: 02.08.2023).

17. Паловські Ю.О. Специфіка та детермінанти професійного вигорання керівників бізнесу. *Габітус*. №21. 2021. С.175-182. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2021/21-2021/33.pdf> (дата звернення: 02.08.2023).

18. Психологічні технології ефективного функціонування та розвитку особистості: монографія / за ред.: С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 540 с. URL: http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/1_1562758276.pdf (дата звернення: 12.08.2023).

19. Сазонова Т.О., Богданова В.С., Проскура О.С. Роль самомотивації у професійній діяльності менеджера. *Держава та регіони*. 2022. №1 (124). С. 89-

93. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2022/1_2022/17.pdf
(дата звернення 12.03.2023).

20. Яновська С.Г. Психологічна структура підприємницької активності в малому бізнесі: дис.канд. психол. наук: 19.00.10 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2019. 210 с. URL: http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/dissertaciya_yanovskaya_1573382014.pdf (дата звернення: 02.08.2023).

Інформаційні ресурси в Інтернеті

Сайт ПНС ім. С. Кузнеця. Чупир О.М. Методичне забезпечення з навчальної дисципліни «Психологія підприємництва». URL: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=10054>.